

מעילה יט

משה שווערד

1. ספר מעיל אהרן

לקח קיני זבין וכו' ושקל שקלו והביא וכו' - וצריך לבאר איזה דין מעילה יש כאן, דהנה זה ודאי דאין הכוונה שלקח מעות הקדש בכוונה לזכות בהם (והיה סבור שהם של אחר) והלך וקנה קרבנותיו, דבכה"ג ודאי מעל מיד כשזכה בהם משום שינוי רשות ואין שום חידוש בזה. אלא ודאי מיירי שלקח מעות הקדש בחושבו שהם שלו - כגון גזבר, (וכן כל אדם בשקלו שהוא כגזבר עליו עד שיתנונו ללשכה) וקנה בהם קרבנותיו, וזהו שינוי מקדש לקדש ואין בזה שום פגם להקדש שהרי נכנס הקרבן תחתיהם להקדש וגם אין בזה שינוי רשות דהמעות עומדים לכך לקחת בהם קרבן, וא"כ משום איזה מעילה מחייבין אותו. ומצאתי בזה שני דרכים:

ב) ובעולת שלמה כתב, שהמעילה כאן הוא משום שינוי רשות, שבהמה זו של הקדש נחשבת עכשיו לקרבן שלו, ופליגי אם זה נעשה בהבאתו לעזרה או שנחשב שלו בשעת זריקה, אבל ודאי המעות יצאו לחולין מיד וכנ"ל.

2. דף על הדף מעילה דף יט עמוד א

בגמ': כגון לקח קיני זבים וכו' ושקל שקלו והביאו חטאתו ואשמו מן ההקדש, כיון שהוציא מעל. והקשה הגאון החלקת יואב זצ"ל בקו' קבא דקשייטא (קושי' סז) דאמאי מעל, הרי בסוכה (מב ע"א) מבואר, דטעה בדבר מצוה פטור, וכאן הוה טעה בדבר מצוה, שלקח ממעות הקדש לצורך מצוה, וצריך להיות פטור מקרבן מעילה.

ונביא תירוצי האחרונים בזה ממש"כ בס"ד בספרי קבא דתירוצא (ע' רעא):

א. יש ליישב דמיירי שידע שהמעות הן של הקדש, ורק שגג שסבר שמותר. ובאומר מותר לא אמרינן טעה בדבר מצוה, ומעילה איכא אף באומר מותר, ולכן שפיר מעל.

ב. עוד יש לומר דפטור דטעה בדבר מצוה הוא רק בדבר דאיכא מצוה על האדם לעשותה בפועל, כגון לולב ותפילין. אבל במצוות כגון צדקה שאפילו אם לא יתן בעצמו לעני אלא יצוה שהעני יקח בעצמו ממונו וכדומה גם כן קיים מצות צדקה בשלימות, לא שייך בזה טעה בדבר מצוה. ולפי זה ניחא, דבקיני זבין וכן בשוקל שקלו יכול לקיים גם על ידי אחר, ולכן שפיר לא שייך טעה.

ג. עוד י"ל דדין זה דטעה בדבר מצוה פטור מחטאת מקורו הוא דילפינן מע"ז. וא"כ אין דין זה אלא בפטור חטאת. משא"כ חיוב אשם מעילות איכא גם בטעה בדבר מצוה וא"ש.

ד. וכן י"ל דבמעילה ליכא פטור דטעה בדבר מצוה, משום דאיכא בה גם דין גזל, ובגזל דהוא דבר שבין אדם לחבירו אין פטור דטעה בדבר מצוה.

ה. עוד י"ל שאזיל כמ"ד שאין פטור טעה בדבר מצוה אלא רק בעשה מצוה, וכאן אם נימא דאינו מועל משום דטעה בדבר מצוה, שוב לא נפקא לחולין ולא קיים המצוה.

ו. עוד יש ליישב דאף דבטעה בדבר מצוה פטור מחטאת, מ"מ איסור תורה יש. ולפ"ז מיושב שפיר, דאף דאינו חייב קרבן מעילה בטעה בדבר מצוה, מ"מ איסור מיהא איכא.

3. ספר מעיל אהרן

אמר רחמנא ואשר יתן ממנו על זר - פסוק זה לא נאמר לענין מעילה, אלא לענין חיוב כרת למי שיתן משמן המשחה על זר, ומ"מ סלקא דעתך דכמו דלענין דין נתינת שמן המשחה אין הוא בכלל, כמו כן לענין מעילה אינו בכלל פרשת מעילה דהתורה התירה, לתתה עליו. ועיין בסמוך שבארנו זאת ביתר ביאור בעז"ה, ועיין עולת שלמה.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מעילה דף יט עמוד א

והאי לאו זר דהא אימשה בגוויה. [1] בשטמ"ק (בשם הר"פ) כ' דנשיא המוזכר הוא לאו דוקא ותל' הגמ' הוא על כה"ג שנמשח בשמן המשחה, וכן משמעות רגמ"ה. [2] אמנם בגמ' כריתות (ו' ע"ב) איתא דגם מלך נמשח בשמן המשחה, וא"כ גם על נשיא איכא להאי תירוצא.

5. ספר מעיל אהרן

אבל התוס' פירשו (וכן מוכח בשטמ"ק בשם רבינו פרץ בסוף העמוד), דכוונת הגמרא לשינוי רשות דזהו שלומדים מעבודה זרה, אבל הא דבעינן פגם - לומדים מתרומה דנהנה ופוגם באכילתו, כדלעיל (דף יח:). אלא שאגב אורחיה קמ"ל דלא נחשב שינוי רשות לענין משאיל קרדומו של הקדש עד שיכנס לרשותו של שואל בשלמות, דהיינו לשיטת רב הונא בשכבר התחיל להשתמש בו, דפליגי רב הונא ושאר אמוראי (בב"מ דף צט.). אם המשאיל יכול לחזור בו אחר משיכה (דלענין חיוב אונסין ודאי מתחייב מיד), וקמ"ל כאן כרב הונא דבעינן שיתחיל להשתמש בו וה"ה למעילה דרק אז נחשב לשינוי רשות כיון שאין יכול לחזור בו. אבל לענין מוכר או נותן חפץ של הקדש ודאי הוי מעילה במשיכה בעלמא, ואף דלא קיימא לן כרב הונא, מ"מ קמ"ל דלדידיה לא יהא מעילה עד שביקע בו, כ"כ ברבינו פרץ. ולשון הגמרא אף שהוא סתום קצת

לעבודת כוכבים עד דאיכא שינוי - פליגי בזה רש"י ותוס', דלרש"י וכן לרבינו גרשום הכוונה לנהנה ופגם בדבר שיש בו פגם - דגם זה נקרא שינוי כמ"ש לעיל (דף

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מעילה דף יט עמוד א

חילוק בין מפקיד קרדום של הקדש למלוה מעות הקדש

גבי הקדש נמי עד דביקע. בשטמ"ק בשם הר"פ הק' דהא שואל מיד במשיכה זכה בו וא"כ שיהיה מעילה משום שינוי רשות, ותל' דקאי כרב הונא בב"מ (צ"ט ע"א) דהשואל קרדום מחבירו ביקע בו קנאו לא ביקע בו לא קנאו, והיינו דכל זמן שלא נשתמש בו יכולים הבעלים לחזור בהם מהשאלה ולכך לא מקרי דנפיק מרשות הקדש. ואף דמודה רב הונא דמיד במשיכה מתחייב באחריות, מ"מ דין מעילה אינו תלוי בחיוב אחריות ולא חשיב דיצא מרשות הקדש עד שנעשה שואל שאין המשאיל יכול לחזור בו. ועכ"פ חזינו דדין מעילה אינו תלוי בחיוב אחריות ואיכא מעילה רק אי קנה שלא יוכל לחזור בו, והק' הראשונים מגמ' ב"מ (מ"ג ע"א, יעו"ש ברמב"ן) גבי המפקיד מעות אצל שולחני דמותרים ישתמש בהן לפיכך חייב באחריותו, ואיכא מח' בגמ' דדעת רב הונא דחייב אף באונסין ור"נ ס"ל דחייב כשומר שטר. ומבואר שם בגמ' דאליבא דרב הונא דחייב באונסין איכא מעילה מיד וא"צ שיוציאו השולחני, וקשה דהא ודאי דהמפקיד מעות מותרים יכולים הבעלים לחזור בהם ואמאי איכא מעילה. [ויעוין ברמב"ם (פ"ז מעילה ה"י) דפסק דליכא מעילה ובמה שביארו רבינו שליט"א לקמן כ"א ע"ב].

ומתמצים הראשונים דשאני קרדום דליכא מעילה כ"ז שהבעלים יכול לחזור בו, דכיון דצריך להחזיר את הקרדום בעין לא קנאו, משא"כ גבי מעות דיכול להחזיר מעות אחרים לכך אף אי יכול הבעלים לחזור בו איכא מעילה.

ונראה הביאור בזה דמה שבהלוואה איכא מעילה הוא משום דמלוה להוצאה נתנה זוכה במעות מיד כשבאו לידו, ולכך קאמר רב הונא דכיון דיכול להשתמש בו א"כ נעשה ליה מיד זוכה במעות, וא"כ מצד עצם זכייתו במעות הוה מעילה, ולא איכפ"ל דיכולים הבעלים לחזור בהן מהלוואה דהוה כהלוואה ע"מ לפרוע בזמן שיתבענו, דאין המעילה משום ההנאה דיכול להשתמש במעות אלא משום דזוכה במעות דמלוה להוצאה נתנה. משא"כ גבי קרדום דצריך להחזירו בעין ולית ליה רק זכות השתמשות בקרדום, אז כל המעילה הוא משום זכות ההשתמשות דחשיב הנאה, וע"ז קאמר רב הונא דכ"ז שיכול הבעלים לחזור בו א"כ לא זכה עדיין בזכות השתמשות ולא הוה הנאה.

ומש"כ הרמב"ן דגבי מעות א"צ להחזיר דוקא את הני מעות, הוא רק סימן דחזינו דזוכה במעות וא"כ מעילתו הוא מצד עצם הזכייה ולא מחמת ההנאה בזכות ההשתמשות. דודאי אי יתנה דיחזיר לו הני מעות דוקא (אי עודן בידו) דייחשב מעילה מחמת עצם זה שיכול להוציאן, וכל כונת הרמב"ן הוא רק להוכיח דאית ליה קנין במעות.

7. ספר מעיל אהרן

ולתוס' יתפרש הסוגיא כך, דמסוטה
לפינן דבנהנה לכד נקרא מעילה, ומעבודת
כוכבים ילפינן דשינוי מרשות לרשות נקרא
מעילה, וע"כ ס"ד דנילף מסוטה נהנה בלא
פגם גם בדבר שיש בו פגם, ונילף מעבודה
זרה פגם ולא נהנה כיון דדמי לשינוי רשות
שגרם הפסד להקדש, ולזה לומדים מתרומה
דבעינן שיהיו ביחד גם פוגם וגם נהנה,
דוקא. ומ"מ צריך הלימוד מסוטה ומעבודת
כוכבים, דאי לאו סוטה לא הוי ידעינן נהנה
ולא פגם בדבר שאין פוגם, ואי לאו עבודה
זרה לא הוי ידעינן שינוי רשות, ומתרומה
יליף: א) דמזיק פטור, ב) דבעינן פוגם בדבר
שיש בו פגם.

8. ספר מעיל אהרן

להתנהג בדיבורו כך כלפי רב כהנא ולהבנות
כלותיו בפניו. וגם הלשון "דהבא דרמיין
כלתך" צ"ע דלפי סוגיית הגמרא לכאורה
היה יותר נכון לומר "דלמא רמיין כלתיה
דנון, כדרמיין כלתך". ועיין מש"כ בסוף
הערה ק"ג בזה.

דלמא דהבא דרמיין כלתך היא - צריך
ביאור, דלכאורה לא היה ראוי לרב זכיד

ובספר מערכי לב כתב דיש לפרש כונת רב זכיד כך.
דמצינו לשון רמיין דקאי על המלבושים שנושא האדם
כמו שאמר ר"ע בנדרים (דף נ.) אי הוא לי רמינא לך
ירושלים דדהבא. וי"ל דזהו כונת רב זכיד לומר, דאולי
דהבא דנון הוה כדהבא דרמיין כלתך דהיינו דהבא
שנושאים כלתך שלא היה מזוקק. ואין בזה שום ביוזן,
שכן דרך רוב בני אדם שאינם עשירים להשתמש בזהב
שאינו מזוקק. ולפ"ז יתיישב הכל.

הקדמה נחוצה מכאן והלאה

ונטלו בלי רשות אבל בדעתו להחזירו - ונהנה ופגם, כתבו התוס' בכמה מקומות דכיון דקיימא לן ד"שואל שלא מדעת גולן הוא" - נחשב לגולן בכולו, והוי שינוי רשות ומעל בכולו ויוצא כולו לחולין ו"אין מועל אחר מועל". ויש מן הראשונים (עיין ריטב"א בקידושין דף נד:) דסבירא להו דבכה"ג לא יצא כולו לחולין דלא נחשב גולן אלא על מה שנהנה, ולא מעל אלא כפי ההנאה שלו וממילא "יש מועל אחר מועל" לשיטתם. (ובזה תלוי ב' התירושים בתוס' כאן ד"ה אין מועל).

(ג) והיכא שסבר שהוא שלו והשתמש בו, לשיטת התוס' בקידושין (דף נה.) לא מעל אלא כפי הנאתו ולא יצא לחולין, ובזה "יש מועל אחר מועל". ומתוס' ב"מ (דף צט.) משמע דאף בכה"ג יצא כולו לחולין.

(ד) והיכא שנטלו והשאילו לאחר, אם היה סבור שהוא שלו - לא יצא כולו לחולין לשיטת הנ"ל, רק ההשתמשות לזמן השאלה יצאה לחולין - וישלם כפי הטובת הנאה שיש לו בזה. והשואל מותר להשתמש בו עד סוף זמן השאלה, שהשתמשות זו כבר יצאה לחולין אף שבעצם נמצא החפץ עדיין ברשות הקדש.

(ה) והיכא שהיה סבור שהוא של אחרים והשאילו לאחר - יצא כולו לחולין כיון שבדעתו היה להוציאו מרשות לרשות. (ואולי אף לשיטת הראשונים שהזכרנו באות ב' - ג"כ הדין כן).

(ו) ולענין גזבר של הקדש, לשיטת התוס' בב"מ הנ"ל שאני גזבר דהיכא שסבור שהוא שלו ולקחו לעצמו - לא מעל אלא כפי הנאתו, כיון שרשותו הוא כרשות הקדש, ו"יש מועל אחר מועל". ואפילו היכא שסבור שהוא של אחרים - נמי לא מעל בכולו,

הנה מבואר בפ"ב דקידושין (דף נג:) דלר"מ הקדש בשוגג אינו מתחלל ובמזיד מתחלל. (ומקור דברי ר"מ כתבו התוס' שם בד"ה אף, דיליף לה מקרא דתמעול מעל" דמשמע במזיד ע"ש. ובפנ"י שם כתב דמסברא קאמר כמו פדיון, וכל זה צ"ע ועיין במפרשים שם)

ולר' יהודה הקדש בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל, וקיימא לן כוותיה. (ומקור דברי ר' יהודה, הנה, לגבי מעילה שנעשתה על ידי שינוי רשות הנלמדת מדין עבודה זרה דלית ביה הנאה, בזה פשוט שמתחללת בשוגג דאם אינו יוצא לחולין א"כ לא עשה כלום ואמאי מעל, וכ"כ בקרן אורה לשיטת רש"י ותוס' (אולם לא לשיטת הרמב"ם). ולגבי נהנה, דלפעמים יוצא לחולין כרבסמוך, ו"ל דיליף לה מהפסוק יחזקאל ז:כב "ובאו בה פריצים וחללוה" - דכיון דבאו בה פריצים נתחללה מקדושתה והיינו לשיטת בעל המאור בע"ז דף נב: ע"ש).

וכיון שיצא לחולין א"כ לא שייך שימעול בו עוד הפעם לכו"ע, וזה נקרא "אין מועל אחר מועל", ויש כמה אופנים בזה כמו שנבאר בעז"ה:

(א) היכא שמעל ע"י שבשוגג שינה החפץ מרשות הקדש, ודאי יצא כל החפץ לחולין (אע"ג ד"כל היכא דאיתא ביה גזא דרחמנא איתא" - מ"מ בפירושו רכתה תורה שינוי רשות - למעילה כדילפינן מע"ז, כ"כ בתקנת עזרא) ומשלם כל דמיו וחומשו, וכגון היכא שסבר שהוא שלו ושגג ונתנה במתנה או במכירה לאחר, או סבר שהוא של אחרים ולקחו לעצמו בכוונה לקנותו או נתנו לאחר כנ"ל. ובזה "אין מועל אחר מועל" כיון שכבר יצא לחולין.

(ב) והיכא שהשתמש בו אבל לא כיון לקנותו, כגון שסבור שבגד זה של חבירו

ר"יש מועל אחר מועל". (וכתב הראב"ד פ"ו ה"ח וז"ל וכן כל אדם שהקדשו תחת ידו הרי הוא גזבר ולא מעל עד שיוציא, עכ"ל. ובעולת שלמה ציין שכ"כ במהרי"ט אלגזי סוף פ"ג דהלכות בכורות ד"ה הנה). ולשיטת התוס' בקידושין, הגזבר הוא ככל אדם, והיכא דסבור שהוא שלו לא מעל בכלול, והיכא דסבור שהוא של אחרים מעל בכלול ו"אין מועל אחר מועל" אלא שסתם גזבר מסתמא סבור שהוא שלו.

ומ"מ היכא דלקחו הגזבר ונתנו לאחרים לכו"ע מעל בכלול בכל אופן כיון שנתכוין להוציאו מרשות שהוא נמצא בו, ו"אין מועל אחר מועל".

כל זה מתבאר מגמרא דלהלן, ומהתוס' ב"מ (דף צט. ד"ה וחבירו), ומהתוס' בקידושין (דף נה. ד"ה אין מועל), ומהתוס' במנחות (דף קא. ד"ה אע"ג), כמו שביאר המשנה למלך (פ"ו ה"ד) כל זה באריכות, ע"ש.

וברמב"ם (פ"ו ה"ג) מבואר דהיכא דנהנה ממנו לא יצא לחולין - ו"יש מועל אחר מועל", ורק היכא דהקנהו לאחר יצא לחולין ו"אין מועל אחר מועל". ומ"מ משמע מלשונו דגם בשינוי רשות בעינן איזה הנאה וז"ל בפירושו מעל בנתינת המתנה בטובת הנאה הבאה לו עכ"ל.

וכל זה בקדשי בדק הבית (וכן בקדושת דמים למזבח) אבל בקדשי מזבח לעולם אין

ע"כ ההקדמה

יוצאין לחולין אף בשינוי רשות, ולכך "יש מועל אחר מועל" - כדתנן הכא במשנתנו, וכמו שנבאר בעז"ה.

וכן מבואר ברמב"ם לענין קדשי מזבח (שם ה"ה) דלעולם אינו יוצא לחולין אפילו בשינוי רשות. ומ"מ בפירוש משנתנו יש לו לרמב"ם דרך אחרת לגמרי, וכן במשנה הבאה, כמ"ש להלן.

והנה לפ"ז בקדשי מזבח היכא דנהנה מעל לפי הנאתו, ויש מועל אחר מועל. והיכא דעשה שינוי רשות בלי שום הנאה, הרי לא יצא לחולין וא"כ ודאי יש מועל אחר מועל, כיון שלא יצא לחולין. אלא דא"כ צ"ע דהרי לא אהני כלום במעשיו, כיון שלא יצא לחולין, וא"כ לא מעל. ובאמת כן מבואר מן הגמרא קידושין (דף נד:) ובתוס' שם ד"ה קרבן ע"ש. אבל מלשון הרמב"ם (פ"ו ה"ה) משמע להדיא דאף שלא יצא לחולין מ"מ מעל בזה שרצה להוציאו מרשות הקדש אף דלא אהני מעשיו. ומשמע דס"ל גם בזה שייך מעילה כיון שהיה לו עכ"פ איזה טובת הנאה. כל זאת מבואר בשער המלך בפ"ו ה"ה. והמפרשים תמהו עליו שלא הביא דברי רש"י במכילתין ריש פ"ב דמשמע נמי כשיטת הרמב"ם כמ"ש שם. ועיין מש"כ שם בהערה מ"ב. ולהלן נפרש משנתנו לפי שני השיטות.

10. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מעילה דף יט עמוד ב

איכא בנייהו עצים. והיינו דפליגי רבי ורבנן אי עצי המערכה אית להו קדושת הגוף או קדושת דמים. ובגמ' מנחות (ק"א ע"א) איתא דעצים כ"ז שלא שיפם אית להו קדושת דמים ויכולים לפדותן, ואחר ששיפם אית להו קדושת הגוף דנתקדשו בכלי שרת. וצ"ע לפי"ז היאך מיירי מחלקותן של רבי ורבנן, דאי שיפם בכלי שרת הא נתקדשו, ואי לא שיפם ואית להו רק קדושת פה הא אית להו רק קדושת דמים דהא הוו בני פדיון.

ובמנחות (כ"ב:) מבואר דצריך להביא עצים דוקא משל ציבור, ואי מתנדב למזבח ב' גזירי עצים צריך למסרן לציבור. מיהו לדעת רבי דמתנדב עצים א"כ הוה קרבן יחיד וא"צ למסרן לציבור. ולפי"ז י"ל דמחלקותן מיירי באופן שהתנדב להביא עצים ועדיין לא מסרן לציבור, ושיפה אותם דנתקדשו בכלי שרת. דלדעת רבי דיכול להתנדב עצים חייל בהו קדושת הגוף כיון דראויים למזבח. אבל רבנן סברי דא"א להתנדב עצים וכ"ז שלא מסרן לציבור אינם ראויים למערכה, ואפ"ל דכ"ז שאינם ראויים דעדיין לא מסרן לציבור אין הכלי שרת מקדשם, ורק אחר שימסרם לציבור יכול לקדשם בכלי שרת.

11. ספר מעיל אהרן

קמיצה - ז"ל רש"י מנחות (דף קו: ד"ה עצים טעונים קמיצה) "שמרסקן לעצים דקים עד שנוטל מהם מלא קומצו" ובשטמ"ק במנחות (דף כ: אית ט') כתב בשם התוס' "ומבקע מלא קומץ קסמים דקים ונותן על המערכה ואח"כ נותן האחרים" ומלשונות אלו משמע בפשטות שאינו מרסק כל העצים אלא כדי קמיצה, אף שמלשון רש"י יש לפרש דמרסק כולו עד שהוא ראוי לקמיצה.

דרשות בית הלוי

הרי ממילא מחויב לעשות כל מה שיצוהו רבו כיון דגופו של רבו, וזה פשוט וברור. וזה היה כוונת ישראל באמרם נעשה ונשמע.

והנה בני נח מחוייבים בשבע מצות, וישראל קבלו תרי"ג מצות. ומלבד זה, ההבדל ביניהם דגם כהני שבעה מצות של בני נח אינם דומים בהם לישראל, דאצל בן נח המצות שלהם הם בגדר חיוב עליהם - ולא דגופם קנוי למצות רק הם מחוייבים לקיימם, אבל בישראל אמר הכתוב במתן תורה (שמות יט:ה) "והייתם לי סגולה מכל העמים", ואיתא במכילתא (פרשת בחדש פרשה ב) על פסוק זה "שתהיו קנויים לי ועוסקים בתורה", וכוונת הפסוק שאמר להם שיהיה גופם ועצמותם קנוי לעבודתו יתברך ולקיום המצות והתורה, וזהו שאמר והייתם לי סגולה מכל העמים, רבוהו יהיו הם שונים מכל העמים שהם יהיו קנויים לו, וכשאמר ישראל נעשה ונשמע הקנו גופם לעבודתו יתברך וכמאמר הכתוב (ישעיה מד:כא) ישראל עברי אתה, ומשום הכי מהני שפיר אף על גב דבעת הקבלה לא ידעו כל הפרטים.

והנראה דבוה תלוי גם כן החילוק שמצינו בין ישראל לבין נח במצות קידוש השם, דבמסכת סנהדרין (דף עד:) מסקינן דבן נח אינו מצוה על קידוש השם, והוא משום דכיון דאצלו המצות הם בגדר חוב אבל גופו בעצמו הוא דבר בפני עצמו ואינו קנוי להמצוה, ומשום הכי אינם מחוייבים למסור גופם עבור קיום המצוה. דוגמא לזה איתא בחושן משפט (סימן צ"ז סעי' ט"ו) דבעל חוב שאין לו במה לשלם אינו מחויב להשכיר עצמו ולעשות לו מלאכה, אבל ישראל דהקנו גופם לעבודתו יתברך משום הכי מחוייבים הם למסור גם גופם עבור קיום המצות. וזהו שדרשו רבותינו ז"ל (שבת דף פג:): "אדם כי ימות באוהל" - אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, דמחויב ליגע עצמו בהבנתה כל מה שבכוחו, ומחויב להפקיר גופו על לימודו. וזהו גם כן כוונת המכילתא שהבאנו, "והייתם לי סגולה מכל העמים" - שתהיו קנויים לי ועוסקים בתורה. אמר להם שיקנו גופם לעסק התורה, כדי שקיום הגוף לא יהיה חוצץ בפני לימודה של תורה.

וזהו שכשראה הצדוקי יגיעתו של רבא בתורה עד שמפקיר גופו ומקלקלו עבור הבנתה, הבין שזה תלוי במה שהקדימו

(קנ"ג) וזה לשון הבית הלוי, בדרשותיו הנדפסים בשו"ת בית הלוי (דרוש י"ז). וכדי שיהיה דבר שלם ויובנו הדברים היטב, העתקתי גם קצת ממה שאינו נוגע לסוגיא זו ממש.

כתיב (שיר השירים א:ג) "לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך". ובמדרש שם דרש פסוק זה על מתן תורה וקאמר שם (שיר השירים רבה א:כ) כל המצות שעשו האבות אינם אלא ריח, אבל אנחנו - "שמן תורק שמך". "על כן עלמות אהבוך", זה דורו של שמד. דבר אחר, "עלמות אהבוך", אלו בעלי תשובה. דבר אחר, אלו הגרים. ויש להבין מה תלוי הני שלשה דברים בקבלות התורה והכתוב אמר על כן "עלמות אהבוך", דמוכח דזה גורם את זה וחדא תלוי באידך.

דהנה ישראל אמרו במתן תורה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וקיבלו על עצמם לקיים התורה וכל מצותיה גם קודם שידעו כל פרטי התורה והמצות מה הם, עד שהאפיקורסים והצדוקים הקשו עליהם על זה כדאיתא במסכת שבת (דף פח.) דאמר ליה ההוא צדוקי לרבא עמא פוירא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, ברישא איבעי לכו למשמע, אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו. והנה יש להבין, דידוע דעת הרמב"ם דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אין החיוב חל עליו כלל, ואם יקבל אדם על עצמו בקנין אגב סודר לעשות כפי אשר יאמר פלוני לא יחול עליו חוב כלל, כיון דבעת קבלתו לא ידע מה שיאמר פלוני, והוי דבר שאינו קצוב. ואם כן ישראל שקיבלו על עצמם קודם שידעו הפרטים, לכאורה היאך יחול עליהם החוב. וכבר ראיתי קושיא זו כתובה על ספר ושכחתי מקומו.

והנראה, דקושיא מעיקרא אינה, דהרי ודאי דאף על גב דסבירא ליה להרמב"ם דאם מקבל על עצמו להתחייב בכל מה שיאמר לו חבירו דלא חל החיוב עליו, מכל מקום הרי גם הוא מודה דיכול אדם למכור עצמו לעבד, והרי גם כן מחויב לעשות לרבו כל מה שיצוהו. והחילוק בזה פשוט, דהמקבל על עצמו בחיוב לעשות מה שיאמר הרי עיקר הקבלה על עצמו הוא החיוב, דהרי גופו לא הקנה לחבירו ונמצא דהחיוב הוא דבר שאינו קצוב. אבל המוכר עצמו לעבד אינו מקבל על עצמו חיוב רק מקנה גופו לרבו, וזה יכול להקנות, וכיון דנעשה הגוף של רבו

ישראל נעשה וקיבלו קודם שידעו הפרטים, וזהו שאמר לו אכתי בפחזותייכו קיימיתו, שאתם אווזין גם עתה במאמרם הראשון. ועל כל פנים הרי נתברר לנו חילוק אחד מה שבין ישראל וכן בני נח גם במצות הנוהגים בהם, דבני נח אינו מוזהר על קידוש השם וישראל מוזהרים בו, וכל זה הוא עבור שהקנו גופם לקיום התורה והמצוה.

והנה בקבלת התורה שהקנו ישראל את גופם לעבודתו יתברך וכמו שנתבאר, זכו על ידי זה שגופם נתקדש בקדושת התורה, וקדושתם הוא בחינת קדושת הגוף, דהנה בהקדש מצינו שני אופנים: אחד קדושת הגוף, דעצמות של אותו דבר נתקדש וכמו קדושת הקרבן וכלי שרת. שנית קדושת דמים, שאין העצמות של אותו כלי קדש רק קדש הוא לרמיו. וישראל נתקדשו בקדושת הגוף ככלי שרת. וזהו דאיתא במדרש רבה פרשת בא (טו: כד) על פסוק (שמות יב:א) "החדש הזה לכם", וז"ל: שאם אין מקדשים אותו אין אותו קידוש כלום, ואל תתמה על זה שהקב"ה קידש את ישראל שנאמר והיתם לי קדושים כו', לכך מה שהם מקדשים הוא מקודש, רצונך לידע צא למד מכלי שרת כו', ואם כלי חול שהוא מתמלא מן הקודש מתקדש על אחת כמה וכמה ישראל שהם קדושים מקדשים את החודש. הרי להדיא מדמה קדושתן של ישראל לקדושת כלי שרת שמקדש כל מה שבא אל תוכו, כמו כן ישראל כל מה שהם מקדשים הוא מקודש. ובוזה נפרש הפסוק ישעיה (נד: טו) הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול. ובמסכת יבמות (דף כד:) דרשינן להאי קרא על גרים יע"ש, והענין דבמסכת יבמות (דף מו:) איתא דגר שנתגייר אינו גר עד שיתגייר בפני שלשה מישראל, שנאמר (שמות יב:מח) "וכי יגור אתך גר", אבל אם נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר. והטעם, דכיון דמעיקרא לא היה גופו קדוש היאך יתקדש גופו בקדושת ישראל, ורק אם נתגייר בפני שלשה מישראל על ידי זה שנתחבר עמהם והם מקדשים אותו נתקדש גם הוא בקדושתן של ישראל, וכמו כלי שרת שכל הבא אל תוכו על דעת שיתקדש נעשה קודש, וכמו שהסביר לה המדרש היאך ישראל מקדשים החודש. וזהו ביאור הכתוב הן גור יגור אפס מאותי, פירוש דאפילו אם יתגיירו גרים מהעכו"ם, עם כל זה לא אשרה קדושתו עליהם ויהיו חוץ ממני, רק מי שגר אתך דהיינו שנתגייר בפני שלשה מישראל [וכמו דדרשינן מקרא דוכי יגור אתך גר]. עליך יפול, דזה יתקדש בקדושתך ויהיה שוה לך כאזרח מישראל. הרי נתברר לנו דבמתן תורה זכו להתקדש בקדושת הגוף עד שיכולים לקדש גם לאתרים, ועל ידי זה היו יכולים בזמן הבית כשהיו שרויים על אדמתן לקבל גרים וכמו שנתבאר.

והנה מצינו עוד חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים, דקיימא לן (בסוגיין) ד"אין מועל אחר מועל" במוקדשים אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, דבקדושת דמים כיון דמעל בו אדם ונטלן ונתכוין להוציאם מרשות הקדש ונשתמש בו להדיוט - כיון שמעל בו פקע קדושתה מינה, אבל בקדושת הגוף אפילו נשתמש בו הדיוט ונתכוין בתשמישו להוציאו לחולין ולהכניסן לרשות הדיוט, עם כל זה קיימים הם לעולם בקדושתן, ואחר כך כשיהנה ממנו אחר גם הוא מועל בו. ודוגמתו מצינו בחינה זו בישראל, דקיימא לן (סנהדרין דף מד.) ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ומומר שקידש קידושו קידושין, דאף על גב דעובר על כל התורה כולה חלילה, וגם עובד עבודה זרה ומתכוין להוציא את עצמו מכללן של ישראל ולהכנס תוך כלל עכו"ם, עם כל זה אי עביד לא מהני, ולא פקע מינה קדושת ישראל, וכשחזור אחר כך בתשובה אין צריך לקבל עליו גירות שיהיה דינו כגר הרוצה להתגייר, רק הוא ישראל קדוש ממילא כמו שהיה קודם שחטא. וגם קודם שעשה תשובה אין דינו כעכו"ם רק הוא כישראל עובר עבירה, ולעתיד לבוא יקבל דינו על כל פרט ופרט דעבר, ואפילו מדקדוקי סופרים, מה שאין בן נח מצווה עליהם כלל, דבעל כרחו ישראל הוא. וכמאמר הכתוב ביחזקאל (כ:לב) "והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כו' אם לא ביד חזקה אמלך עליכם", דהקב"ה לקח את ישראל לו לעם לעולם וקידשם עד שאפילו אם חלילה יהיו עובדים עבודה זרה וירצו להפקיע עצמם מקדושתם, מכל מקום לא יחול עליהם טומאת עבודת גילולים רק מענישם על עשותם זאת הרעה, אבל טומאה זו אינה יכולה להיות שורה עליהם כלל, ואינו שורה רק על המצרים והם נקראים בני נכר. וזהו ביאור הכתוב (דברים ד:יט) "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים וכל צבא השמים ונדחת והשתחווית להם ועברתם אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים. ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה". אמר, שהע"ג הוא חלק העמים, אבל אתכם לקח ה' לו לעם נחלה כיום הזה. ואמר נחלה, שאין לה הפסק לעולם בשום אופן, ולעולם תהיו עמו כמו שאתם עמו היום הזה. ומשום הכי נקראת עבודה זרה "אלהים אחרים", דהם אלהים של אחרים דהיינו של העכו"ם, אבל אין טומאה זו שורה על ישראל לעולם.

ועל כל פנים נתבאר מדברינו דישאל בשעת קבלת התורה זכו לשלשה דברים, במה שהקנו גופם לעבודתו. חדא, מצווים הם על קידוש השם מה שאין כן בכך נח. שנית, דעל ידי זה נתקדש גופם בקדושת הגוף

את השמן, והוא בבחינת עצם הקדושה, וכמו דמצינו דהקלף שכותבין עליו התורה הוא נקרא עצם הקדושה. וכמו דאיתא בשו"ע (או"ח סימן מ"ב) דאינו תשמישי קדושה רק עצם הקדושה, דהקלף והכתב הכל ביחד הוא תורה, וכמו כן כתיב בישראל (ירמיה לא: לג) "נתתי תורתי בלכם ועל לכם אכתבנה", ואורייתא וישראל חדא הוא, וכמו שיבין כל אדם דתפילין כשמניח על ראש ישראל הוא מצוה, ונמצא דתפילין וגופו של ישראל ביחד או הוא מצוה, וכן בכל המצות כשמתחברים עם גופו של אדם הישראלי אז ביחד הוי' מצוה, וכן התורה והפה של ישראל הוא תורה. ומסיים על זה הפסוק "על כן עלמות אהבוך", ומפרש במדרש אלו הגרים, דעל ידי זה יכולים לגרים להתגייר ותחול גם עליהם קדושת ישראל בהתחברותו לישראל. דבר אחר, אלו בעלי תשובה, דגם כשחוטא לא נפקע ממנו קדושת ישראל, ובנקל לו להיות בעל תשובה, והשי"ת מקבל אותו. דבר אחר, זה דורו של שמד, דעבור זה מצווים ישראל למסור גופם על שמירת וקיום התורה וכמו שנתבאר, עכ"ל.

ויכולים לקדש גם אחרים הנתחבר להם ועל ידי כן היו יכולים לקבל גרים מאומות העולם שיתקדשו גם הם בקדושת ישראל. שלישית, דקדושת ישראל אינו נפקע מהם לעולם על ידי שום עון וחטא, ונשארים בקדושתם לעולם, ואף על פי שחטא ישראל הוא, ועל ידי זה בנקל להם להיות בעלי תשובה, ומיד כששב, הקב"ה מקבלו, וכמאמר הכתוב פרשת נצבים (ל: יד) "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו". ולפי פירוש של כמה מהראשונים קאי פסוק זה על מצות תשובה כי קרוב היא מאד לאיש הישראלי.

ועתה יבואר המדרש שהתחלנו, לריח שמניך טובים כל המצות שעשו האבות אינם אלא ריח, דימה אותם לשמן הטוב העומד בכלי שלו והריח שלו מגיע למרחוק ואחרים מתבשמים מריחו, כן בהאבות היתה התורה בשמים והם שמרו אותה ונתקדשו בקדושתה. אבל אנחנו שמן תורק שמך, דאנחנו בבחינת הכלי שמונח בו השמן הטוב ומחזיקו, דהתורה ניתנה לנו - וישראל הם הכלי המחזיקים